

ФІЛОСОФІЯ

УДК 502/504:130.123 "XX"

DOI: <https://doi.org/10.52761/2522-1558.2020.15.5>

УКРАЇНСЬКА ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА ЯК КОЛИСКА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Яна БЕРЛАНЮК

*Університет Короля Данила, юридичний факультет,
вул. Євгена Коновальця, 35, м. Івано-Франківськ, Україна*

Науковий керівник: Роман ЛУЦЬКИЙ

*Університет Короля Данила, Науково-дослідний інститут імені Академіка Івана
Луцького, вул. Євгена Коновальця, 35, м. Івано-Франківськ, Україна*

Актуальність моїх роздумів, викладених в тезах, полягає у визначенні основних форм підпільної діяльності греко-католиків у другій половині 1980-х рр.; окресленні передумов та виявленні характерних рис легалізації Української Греко-Католицької Церкви у 1989-х роках.

Говорячи про Українську Греко-Католицьку Церкву, слід відмітити, що вона є правонаступницею Київської митрополії та церквою Володимирового хрещення. Крім того, Українська Греко-Католицька Церква є єдиною з українських церков, що має безперервну ієрархічну спадкоємність з часу заснування у X ст. Київської митрополії 1596 року. Саме Київський митрополит Михайло Рагоза та п'ять єпископів і три архімандрити у церкві святого Миколи підписали Берестейську унію, в якій визнали церковну владу єпископа Рима, вийшовши тим самим з-під юрисдикції православного Константинопольського патріарха. А у 33-х артикулах унії ієрархія визначила умови, на яких згідна прийняти єдність з Римським престолом. Більша частина цих артикулів була покликана зберегти богословську, літургійну та канонічну ідентичність Унійної Руської Церкви: залишити в Символі віри «від Отця ісходить», не вносити змін у порядок здійснення тайни хрещення, збереження одруженого священства, залишити три види Літургії (св. Івана Золотоустого, св. Василя Великого, св. Григорія Двоєслова). Частина артикулів з різних внутрішніх і зовнішніх причин була порушена вже у XVII-XVIII ст. Цей процес в історії Українська Греко-Католицька Церква отримав назву «латинізація».

У XX ст. за митрополита Андрея Шептицького розпочалися поступові спроби відновити втрачену ідентичність. У 2011 Українська Греко-Католицька

Церква представила свій катехизм «Христос – наша Пасха», в якому віровчення Церкви подано на основі анафори Літургії св. Василя Великого.

У XIX-XX ст. єпископи та священники Української Греко-Католицької Церкви стали безпосередніми учасниками культурного, політичного, економічного відродження українського народу. Зокрема, автором музики гімну України є священник Михайло Вербицький. У суспільному й громадському житті Українська Греко-Католицька Церква обстоює право українського народу на свою незалежну соборну державу та становлення в ній зрілого громадянського суспільства; реалізовує велику кількість благодійних і громадських проектів в Україні та поза її межами.

Варто згадати також про боротьбу нашої Церкви за збереження національної ідентичності українського народу.

Так, після встановлення радянської влади в західноукраїнських областях для Української Греко-Католицької Церкви розпочався один із найважчих періодів в її історії. Тоталітарний устрій держави, пропагування атеїстичного світогляду, репресії та переслідування духовенства, залякування вірних – такими були реалії державно-церковних відносин СРСР у другій половині XX ст. Головним союзником комуністичної ідеології щодо заперечення будь-якого права на існування греко-католиків на західноукраїнських землях виступала промосковська Російська Православна Церква. Система відчайдушно боролася з Українською Греко-Католицькою Церквою, яка віками була оплотом національної свідомості, чинником самозбереження і об'єднання українського етносу³⁰.

Проте Українська Греко-Католицька Церква виявила виняткову життєздатність. Представники влади все виразніше бачили, що Церква в соціалістичній системі буде існувати й діяти набагато довше, ніж передбачала марксистська ідеологія. Підстави для сподівань на краще давав факт підписання урядом СРСР Хельсінкських угод 1975 року, зокрема, в частині про пошанування релігійних свобод³¹.

У жовтні 1978 року на Папський престіл зійшов польський кардинал Кароль Войтила (Іван Павло II), який задекларував свою підтримку Українській Греко-

³⁰ Як і чому комуністична влада ліквідувала УГКЦ? Веб-портал Інформаційний ресурс УГКЦ. URL : http://news.ugcc.ua/articles/yak_%D1%96_chomu_komun%D1%96stichna_vlada_l%D1%96kv%D1%96dovuvala_ugkts_76123.html (дата звернення: 04.03.2016).

³¹ Бендик М. Львівський псевдособор 1946 року і “католицько-православна” проблема в добу відродження УГКЦ початку 90-х рр. XX ст. // Слово, №2 (27), 2006, с. 5-10. Веб-портал Дрогобицької духовної семінарії. URL : <http://dds.edu.ua/ua/component/content/article/474-pseudosobor.html/>

Католицькій Церкві. Іван Павло II також дозволив скликати Синоди Єпископів нашої церкви³².

Водночас з цим в УРСР посилювалися репресивні заходи щодо цілісного духовенства та контроль над їх підпільною діяльністю. Так, протягом першої половини 1980 року було вбито трьох греко-католицьких священників, а на початку 1981 року трьох інших було ув'язнено³³.

Коли говорити про греко-католиків, які намагалися жити в Українській Греко-Католицькій Церкві через участь у підпільних богослужіннях, то тут слід виділити декілька рівнів підпілля. На найглибшому рівні діяли єпископи, котрі організовували підготовку кандидатів до священства, їх висвячення здійснювалося за всіма правилами конспірації, оскільки саме така діяльність викликала найсуворіші репресії з боку влади. Частина єпископів принципово перебувала на нелегальному становищі – вони мали приступити до єпископського служіння за обставин арешту й ув'язнення актуально діючих єпископів. За останніми влада пильно стежила.

Іншим рівнем підпілля було життя чоловічих і жіночих монаших спільнот. Підпільних чоловічих монаших згромаджень було три – Василіяни, Редемптористи і Студити, а жіночих – кільканадцять. Як правило, підпільними монастирями були помешкання, в яких проживали по декілька монахів чи монахинь.

Ще іншим рівнем підпілля було священство Української Греко-Католицької Церкви. Воно складалося з репресованого покоління, а також із молодших за віком священників, які вирости і сформувалися в умовах підпільного життя. Звичайно, молодші священники не могли рівнятися зі старшими за рівнем освіти. Проте молодь не проходила випробування ГУЛАГом і тому не відчувала страху перед системою, а також була готовою енергійно працювати в умовах підпілля. Частина священників реалізовувала своє священство лише на рівні Божественної Літургії. Часто такі священники могли займати високі посади, при цьому, звичайно, залишаючись безпартійними. Інша група священників звершувала пастирську діяльність, виїжджаючи до вірних далеко поза межі свого місця проживання, де їх ніхто не знав. Окремою справою було Таїнство Хрещення дітей, про котре часто просили підпільних священників дуже високопоставлені особи, які належали до комуністичної партії і через те боялися хрестити дітей відкрито³⁴.

³² Субботін В. Передумови легалізації греко-католицької церкви в УРСР на зламі 80-90-х років XX століття // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність / Гол. ред. М. Литвин. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 2013. С. 643-652.

³³ Марчук В. Церква, духовність, нація. Українська греко-католицька церква в суспільному житті України XX ст. / Прикарпат. ун-т ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ : Плай, 2004. 464 с.

³⁴ Бендик М. Львівський псевдособор 1946 року і “католицько-православна” проблема в добу відродження УГКЦ початку 90-х рр. XX ст. // Слово, №2 (27), 2006, с. 5-10. Веб-портал Дрогобицької духовної семінарії. URL : <http://dds.edu.ua/ua/component/content/article/474-pseudosobor.html/>

Тому, однією з причин виникнення руху за легалізацію Української Греко-Католицької Церкви було відчуття поглиблення кризи всередині Церкви, викликаного старінням та смертю ієрархів і духовенства, яких не могли замінити молоді, неосвічені священники. Іншою причиною було занепокоєння тим, що після сорока років заборони Церкви дедалі більше «прихованих» католиків, які ходили до православних церков, відчужувалися від Української Греко-Католицької Церкви.

У вересні 1982 р. в Західній Україні було створено «Ініціативну групу для захисту прав віруючих та Церкви», котра згодом почала нерегулярне розповсюдження самвидавної «Хроніки Католицької Церкви в Україні», редактором якої був Йосиф Тетеря. Тим часом у Львові митр. Володимир Стернюк у 1983 р. хіротонізував редемпториста Филімона Курчабу як свого помічника. Також було таємно висвячено ще декількох єпископів, щоб забезпечити неперервність ієрархів у всіх єпархіях.³⁵

Власне, ще однією важливою передумовою виходу з підпілля Церкви стала активна діяльність греко-католицького духовенства в УРСР, незважаючи на репресивні заходи влади та суворі санкції радянського законодавства.³⁶

З приходом до керівництва Компартією СРСР Михайла Горбачова проголосили курс на демократизацію суспільства, розпочалися радикальні зміни в політиці в умовах соціально-економічної кризи. Новий курс не міг оминути і змін у церковно-релігійній політиці влади, перебудові державно-церковних відносин³⁷.

Отже, процеси оновлення радянського суспільства, проголошені М. Горбачовим, торкнулися як соціально-економічного, так і культурного життя Української РСР, що й стало підставою для відновлення та легалізації Української Греко-Католицької Церкви, яка на протязі багатьох століть стояла на сторожі національної ідентичності української нації та зберігала духовні ідеали нашого народу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бендик М. Львівський псевдособор 1946 року і «католицько-православна» проблема в добу відродження УГКЦ початку 90-х рр. ХХ ст. // Слово, №2 (27), 2006, с. 5-10. Веб-портал Дрогобицької духовної семінарії. URL: <http://dds.edu.ua/ua/component/content/article/474-pseudosobor.html/>.

³⁵ Івасів Р. УГКЦ. На тлі комуністичної потвори. Веб-портал Католицький оглядач. URL : <http://catholicnews.org.ua/ugkc-na-tli-komunistichnoyi-potvori> (дата звернення: 04.08.2017).

³⁶ Субботін В. Передумови легалізації греко-католицької церкви в УРСР на зламі 80-90-х років ХХ століття / Володимир Субботін // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність / Гол. ред. М. Литвин. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 2013. – С. 643–652.

³⁷ Марчук В. Церква, духовність, нація. Українська греко-католицька церква в суспільному житті України ХХ ст. [Текст] / Василь Марчук; Прикарпат. ун-т ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ: Плай, 2004. 464 с.

2. Боцюрків Б. Українська Греко-католицька Церква і Радянська держава (1939-1950). – Львів: Український Католицький Університет, 2005. – 265 с

3. Івасів Р. УГКЦ. На тлі комуністичної потвори. Веб-портал Католицький оглядач. URL: <http://catholicnews.org.ua/ugkc-na-tli-komunistichnoyi-potvori> (дата звернення: 04.08.2017).

4. Марчук В. Церква, духовність, нація. Українська греко-католицька церква в суспільному житті України ХХ ст. / Прикарпат. ун-т ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ: Плай, 2004. – 464 с.

5. Субботін В. Передумови легалізації греко-католицької церкви в УРСР на зламі 80-90-х років ХХ століття // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність / Гол. ред. М. Литвин. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 2013. – С. 643–652.

6. Як і чому комуністична влада ліквідувала УГКЦ? Веб-портал Інформаційний ресурс УГКЦ. URL: http://news.ugcc.ua/articles/yak_%D1%96_chomu_komun%D1%96stichna_vlada_l%D1%96kv%D1%96dovuvala_ugkts_76123.html (дата звернення: 04.03.2016).

Дата надходження до редакції: 15.11.2019